

ואולם מכמה ראשונים משמע שהוא מדרבנן (ע' במצוין להלן כא.). וצריך לפרש כוונת הגמרא שמדין זה שאמרו חכמים מוכח שהבכור אפילו בעל מום יש בו קדושה מסוימת מדאורייתא, שלכן אסור לבזותו כקדשים. אך לפי"ז קשה שהיה לגמרא להזכיר איסור גזיה וחלב פסוה"מ שהוא מדאורייתא, והוא כולל כל שאר פסולי המוקדשין שנפדו שבעיר הנדחת שאינם בכלל 'בהמתה', ואילו מהגמ' משמע ששאר פסוה"מ מלבד בכור ומעשר, כיון שנמכרים באטליו נידונים כשאר בהמות העיר, וכפי שכתב במנחת חינוך (תסד).

וי"ל שאמנם המכירה באטליו אסורה מדרבנן, אבל עיקר בזיון קדשים איסור תורה הוא וחכמים מעלה באיסור בזיון והרחיבהו שאף מכירה באטליו בכלל האיסור.

(ע"ב) 'במאי עסקינן, אילימא בבעל מום, הא דומיא דחטאת ואשם...'. מבואר שיש תמורה בבכור

בעל מום, וכן מפורש בברייתא בובחים עה: וכן משמע במשנה בבכורות יד. ואף על פי שהבכור מותר באכילה ללא פדיון ולכאורה אין לו קדושת קרבן, ומניין לומר שיהא בו תורת תמורה שנאמרה בקרבנות. וכן יש לשאול על פסולי המוקדשין שעושים תמורה אפילו לאחר פדיון (כמבואר במשנה בכורות סם) הגם שמותרים באכילה – ונראה על פי מה שמשמע מדברי הרמב"ם (מעילה א, ט) שפסולי המוקדשין עומדים באיסורם לאחר פדיונם עד שעת שחיטה, ואמר הגרי"ז שמקור הדבר הוא ממה שדרשו תזבח ואכלת – לא יהא לך בו אלא התר אכילה משעת זביחה ואילך. ומזה נראה שיש בהם קדושת קרבן עד השחיטה, הלכך עושים תמורה. והוא הדין לבכור בעל מום (עפ"י יגהה האריה). ומה שאמרו לעיל שבכור בעל מום בכלל 'בהמתה' אם לא משום שאינו נמכר באטליו, הגם שעדיין לא נשחט – י"ל כיון שמ"מ מותר להשחט ולהאכל כשאר בהמות, ואף עתה ממון בעלים הוא, אין סברא למעטו מ'בהמתה'. וע"ע לעיל.

'בכור בבית בעלים עושין תמורה'. אף על פי שהבעלים צריכים ליתן את הבכור לכהן, מ"מ כל זמן שלא נתנוהו – שלו הוא ונחשב כ'מתכפר' [כגון אם עבר והקריבו. וע' בבית ישי קכד ד"ה דהנה בתמורה], שהרי רק המתכפר עושה תמורה.

[וזה הטעם שיכול אדם להחרים בכור לשמים (ערכין כח) וחל החרם עליו, כי שלו הוא. ואינו דומה לביכורים שאם הקדיש ישראל ביכוריו לבדק הבית לא חל ההקדש, הגם ששניהם ממתנות כהונה הם – אלא שהבכור כיון שתלאתו תורה ב'נתינה' הרי כל עוד לא נתן שלו הם, משא"כ ביכורים שזכאים בהם אנשי משמר אין בהם דין 'נתינה' ואינם שייכים לישראל, לכן אין יכול להקדישם] (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי הל' ערכין).

יש מי שכתב שהחילוק בין בכור לביכורים תלוי בכך שהבכור אין זוכים בו הכהנים אלא בהקטרה דמשלחן גבוה קא זכו כמבואר בסוגיא, משא"כ ביכורים שמיד הם ממון כהן, הלכך מיד כשנקרא עליהם שם 'ביכורים' שוב אינם ממון ישראל (עפ"י חדושי הגר"ח בנגיס ח"ב סו, א). וע"ע בשיטמ"ק לעיל ז: אות טו.

דף ט

ורבא, אין עונשין מן הדין. ואביי אמר לך, הא לאו דינא הוא, מי גרע טוב מרע'. כיוצא בזה נחלקו אביי ורבא (בסנהדרין נד.) בדין הבא על אביו, האם ניתן ללמוד חיובו מאחי אביו אם לאו. ונראה שגם שם מחלוקתם האם לדון זאת כגילוי מלתא בעלמא כיון שקורבת אחי אביו מכה אביו היא באה, אם לאו. [ואף בנידון דידן יש לפרש שהמרת טוב

בטוב נאסרה כדי שלא ימיר רע בטוב (כמוש"כ הרמב"ם סוף הל' תמורה), ולכן הוי גילוי מלתא בעלמא, כי איסורו של הדבר המפורש נובע רק משום זה שאנו באים ללמדו].
 וכן נחלקו (שם עו.) בדיון בתו מאנוסתו, שאביי מחייב עליה מקל וחומר דבת בתו [שהיא באה מכח בתו] ופרשו משום שגילוי מלתא בעלמא הוא, ורבא מחייב מכח דרשה ולא מקל וחומר.

לא יחליפנו בשל אחרים, ולא ימיר אתו בשל עצמו. ולכתוב לא יחליפנו ולא בעי לא ימיר אותו – אי כתב הכי הוה אמינא תצא זו ותכנס זו הוא דתילקי אבל ממיר דתרווייהו קא מקדיש להו אימא לא לקי, קמ"ל. צריך באור, הלא כל לשון 'המרה' היינו החלפה, כמו ההמיר גוי.. ועמי המיר, ואם מקדיש שנים הרי אין זו 'המרה', אדרבה מצוה הוא עושה.

ונראה לפרש ש'חליפין' היינו כשרוצה להחליף ולהוציא לחולין את החפץ המוקדש ולכך מחליפו באחר, אבל 'תמורה' ענינו שרוצה ליתן קרבן אחר, שבהמה אחרת תשמש לקרבנו, ומה שהראשונה יוצאת לחולין אין זו אלא תוצאה נלווית אבל לא זו מטרתו. והפירוש 'דתרווייהו קא מקדיש' – לא שסבר להקדיש שתיהן, שאם כן אין זו 'תמורה', אלא אמנם סבר שהראשונה תצא לחולין אבל הפצו ומטרתו להקדיש קרבן אחר (עפ"י חדושים ובאורים. וע"ש).

ובשפת אמת פירש 'דתרווייהו מקדיש' – שאינו רוצה להוציא הראשון מקדושתו אלא שאינו רוצה להקריבו ומביא בהמה אחרת להקריבו. [ופרש בקהלות יעקב (א) שאם אמר כן בפירוש, הדעת נותנת לכאורה שאין זו תמורה כלל, כי לא המיר בעיקר קדושת המזבח, אלא אולי הכוונה שאמר בסתם ולשון זו טובלת פירוש זה].

ובקהלות יעקב (א) כתב פירוש נוסף: כיון שאין אדם מתכוין לעשות מה שאי אפשר להיות והרי כבר יודע שהעושה תמורה אמרה תורה ששתיהן קודש, מסתמא אדעתא דהכי מימר, וגילתה תורה שלוקה כיון שאמר בלשון 'המרה' [וכך צדד לפרש בכונת השיט"ק בחולין (כו): 'אמנם מימר שאמר זו תמורת זו אשר יכוון בה שיהיו שניהם קודש רק שאמר בלשון תמורה'. או כונתו כהשפ"א].

לכאורה נראה שאם נדע בודאות שכך דעת אנשים כשאומרים 'תמורה', להוסיף הקדש על הקדש הראשון – אין כאן איסור כלל, דמה אכפת לן בלשון הלא אין הכוונה להמיר, אלא כיון שמשמעות הלשון שברצונו להחליף באחרת לכך לוקה (וע"ש סו"ס"י ב.). [וע"ש להלן כו. ד'תחת' לשון התפסה בתמורה הוא מדכתיב 'אם תחתיה תעמד הבהרת' דמשמע שההקדש עומד במקומו ותופסת אחרת בקדושתה. ובפשטות היה נראה שכ"ו כלול בלשון 'תחת' של בני אדם, וא"כ משמע שענין תמורה הוא בהתפסה, הגם שמשאיר הראשון במקומו. וצ"ע].

וע' בובחים ט. 'אימא שחטיה לשם תמורה ליהוי תמורה, למאי הילכתא למלקא עליה' – משמע לכאורה שבכל אופן שיוצר חלות 'תמורה' לוקה הגם שלא רצה להוציא כלל הקודש לחולין. אך יש לפרש שם בע"א, שרוצה להמיר בשחיטה זו, או שמדובר שם על תמורת מעשר (ע' במובא ביוסף דעת שם), וכן י"ל שלא אמרו שם זאת אלא לפי הסלקא-דעתין (כ"כ באחייעזר ח"ב סו"ס"י מד).

מדברי רבנו גרשום נראה שפרש [דלא כפרש"י] 'תצא זו ותכנס זו' – שמחליף בהמתו בבהמת חברו, ובהחלפתו רוצה להוציא את זו מקדושתה ולהכניס את האחרת לקדושה תחתיה. וכך מתפרש לא יחליפנו לפי האמת. 'אבל ממיר דתרווייהו מצי מקדיש להו' – כיון ששתיהן שלו.

לפי"ז יש לפרש המשך דברי הגמרא כך: אם מדובר שבהמה שלו קדושה ושל חברו חולין ובא להחליפן [בהסכמת חברו] ובכך להמיר הקדושה מזו לזו, כיצד יתכן לקיים 'היה הוא ותמורתו יהיה קדש' [ועל כרחך קאי על החלפה, לפי מה שאנו באים לפרש אילו היה כתוב רק 'לא יחליפנו'] הלא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והרי בעל החולין רוצה שתישאר לו בהמת חולין וא"א שתתקדש בעל כרחו. אלא כגון בהמת הקדש של חברו שמחליפה בחולין שלו וע"י ההחלפה רוצה שתצא בהמת

חברו לחולין תמורת הנכנסת תחתיה, וכגון שאמר חברו כל הרוצה להמיר כו' כלומר להחליף קרבני בבהמה אחרת [ובזה אין לומר דתרווייהו מצי מקדיש כבשתי בהמות שלו, שהרי חברו חפץ באותו קרבן שהקדיש ולא באחר, ולא נתן רשות אלא להחליפה באחרת ולהעביר הקדושה מגוף לגוף], וגורה תורה שאעפ"י שרצה המחליף להוציא זו ולהכניס זו, שתיהן קדושות מפני שלא גרע משל חברו כלום אלא גם השניה נתקדשה.

ולפי זה יוצא שהמחליף [בהסכמה] בהמת חולין של חברו בהקדש שלו על דעת המרה – לא עשה כלום, שהרי א"א ששתיהן יתקדשו, כאמור. וא"כ לפי האמת מסתבר שכן הוא פשט הכתוב 'לא יחליפנו' – היינו בבהמת אחרים ובאופן הנזכר, 'אלא ימיר' בשלו – 'והיה הוא ותמורתו יהיה קדש' – דוקא בתמורה דסיפא [וה"ה בבהמת הקדש של חברו ובא להכניסה לרשותו ולהוציאה לחולין כנ"ל], אבל לא בהחלפה דרישא. וזו כוונת הברייתא 'לא יחליפנו בשל אחרים' – בשל חולין של אחרים, וכמו שפרש רבנו גרשום.

נמצא לפי"ז דין מחודש, שהמחליף בהמת חולין של חברו בבהמת הקדש שלו על דעת המרה עובר בלאו, הגם שלא נכנסה החולין לקדושה ולא יצאה הקדושה לחולין אלא דעבר אמימרא דרחמנא בכך שרצה להחליף. (וצ"ע בדברי רבנו גרשום להלן יז.).

– לאבבי שאמר 'כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני', אי אפשר לפרש שלכך נאמר 'לא ימיר' דאי מ'לא יחליפנו' הוה אמינא תצא זו ותכנס זו הוא דלקי, שהרי בעצם דבריו לא הועילו כלום [שלכך נאמר 'והיה הוא ותמורתו יהיה קדש', כדי שלא נאמר תצא זו ותכנס זו – כמו שאמרו לעיל ה:]: הלכך אין סברא לומר שלכן הוא לוקה כיון שנתכוין להוציאה לחולין (כמוש"כ רש"י), שהרי לא נעשית כוונתו ולאבבי אין סברא ללקות בכך.

וצריך לומר לאבבי שלכן נאמר 'לא ימיר', כדי לומר שהעשה לא ינתק שני לאוין, כמו שאמרו לעיל ד: (עפ"י אחיעזר ח"ב מג, ג. וכן העיר הגרד"ס ולא תירץ).

ע"ע קהלות יעקב סי' ד סק"ג.

'לעולם בבהמה דהקדש דעלמא וחולין דידיה, כגון דאמר מריה דבהמה דהקדש כל הרוצה להמיר בבהמתו יבא וימיר'. לא תרצו כן בהקדש דידיה וחולין דעלמא וכגון שאמר כל הרוצה להמיר בחולין שלי ימיר – מפני שלא תתפוס הקדושה בבהמה, שהרי אין שליח לדבר עבירה ולא יועילו מעשיו של השליח בממוץ אחרים (שיטה מקובצת מכת"י, ומובאת בקדושת יו"ט למהריט"א י. וע"ע חדושים ובאורים).

א. עדיין קשה לדעת הסוברים שבשליחות לדבר עבירה אין השליחות בטילה. ויתכן לומר שב'כל הרוצה' הכל יודו ששליחותו בטלה מפני שלא מינה בפירוש שליח מסוים, וא"כ ודאי דבריו מבוטלים מעיקרם כנגד דברי הרב שאמר לא להמיר, וכאילו לא אמר כלום, ורק כשמינה בפירוש שליח לעשות הדבר אין יכול לומר לא אמרתי כלום, שהרי סוף סוף מינה שליח מסוים. **ב.** מה שמועילה אמירת 'כל הרוצה להמיר...' בבהמת הקדש של חברו הגם שאין שליח לדבר עבירה – בארו אחרונים שאין זה מדין שליחות אלא נתינת רשות או מסירת כח. ע' נודע ביהודה קמא אה"ע עד עה; קהלות יעקב תמורה ג [וע"ש סוטה א].

(ע"ב) 'אי גוף אחר באותה קדושה... אבל בגוף אחר אע"ג דקדיש...' כצ"ל [במקום 'אחד' לפנינו] (גליונות קהלות יעקב; חדושים ובאורים).

'הקדש ראשון מוסיף חומש ואין הקדש שני מוסיף חומש'. ע' במובא ביוסף דעת ב"מ נד:

דף ט

- יא. א. האם חלה תמורה על בהמה מסוג אחר? האם ממירים בעלי מומין בתמימים ולהפך?
ב. האם תמורה חלה בבהמת אחרים?
ג. האם יש הבדל בין 'תצא זו ותיכנס זו' לממיר ששתיהן קדושות?
ד. האם ממירים בהמה אחת בהרבה בהמות או הרבה באחת?
ה. האם חוזרים וממירים באותה בהמה כמה פעמים? ומה הדין באותה קדושה בגוף אחר או בשתי קדושות בגוף אחד?
- א. ממירים מן הצאן על הבקר ומן הבקר על הצאן, ומן הכבשים על העזים ומן העזים על הכבשים, מן הזכרים על הנקבות ומן הנקבות על הזכרים (בהמה בבהמה).
המיר על הצאן קרבן הבא מן הבקר בלבד – הרי זו תמורה. וכן נראה שאם המיר אשם על נקבה – נתקדשה [ואין זה כמקדיש מלכתחילה נקבה לאשם שלרבי שמעון תימכר שלא במום.
יט:] (חדושים ובאורים).
- ממירים מן התמימים על בעלי מומים ומבעלי מומים על התמימים (טוב ברע או רע בטוב). ודוקא קדשים שקדם הקדשם למום אבל קדם מומם (הקבוע). משנה בכורות יד. רמב"ם תמורה א, יג) להקדשם אינם עושים תמורה (כן דרשו מיתור טוב – טוב מעיקרו עושה תמורה, רע מעיקרו אין עושה תמורה).
א. המרת בעלי מומין בבעלי מומין; התוס' (כו. ד"ה בעלת מום) הוכיחו שהתמורה נתפסת, והקשו על משמעות דברי רש"י שם שאין 'רע' עושה תמורה ב'רע'. והנצי"ב פירש שיטת רש"י, שתלוי הדבר במחלוקת אביי ורבא בסוגיתנו.
ב. המקריב תמורה בעלת מום – חייב כשאר קדשים, ואעפ"י שקדושה חלה עליה כשהיא בעלת מום (והיה הוא ותמורתו – מקיש תמורתו לו. בכורות יד). והתמורה נפדית במומה כשאר הקדשים, מלבד תמורת בכור ומעשר (משנה להלן כא).
ג. בכור ומעשר, אפילו היה בהם מום מתחילה – עושים תמורה, וכן לענין שאר הלכות, חלה עליהם קדושה חמורה אעפ"י שקדם מומם (עפ"י משנה בכורות יד. זבחים עה:).
ולענין האיסור, אין חילוק אם ממיר תמים בבעל מום או בעל מום על תמים, בשניהם לוקה.
- [המרת טוב בטוב – בכלל איסור תמורה. לאביי, מפני שלא גרע מממיר טוב ברע. ולרבא – מיתור טוב, מפני שאין מזהירים ועונשים מן הדין].
לאביי, אין זה אלא גילוי מלתא (ר"ג). וישנם מקומות שלדברי הכל אין הקל-וחומר אלא גילוי מלתא בעלמא, כגון שהקל-וחומר מלמד שהדבר נכלל במלמד עצמו, או שמלמד על פירוש הכתוב המפורש (עתוס' פסחים מא. אבני מילואים ו).
- ב. דרשו מלא יחליפנו – בשל אחרים. ופרשו בבהמת הקדש של אחרים וחולין שלו, וכגון שאמר בעליה כל הרוצה להמיר בבהמתי יבוא וימיר, אבל בלאו הכי אין יכול להתפיס בבהמת אחרים.
בהמת חולין של אחרים, אי אפשר להתפיס בה, שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו (איש כי יקדיש את ביתו קדש לה').
לפלא שהרמב"ם לא הזכיר דין המרה בבהמת אחרים. והסמ"ג (שמה) הזכירו (ל"ה).

ג. אמרו בגמרא שאם היה כתוב רק לא יחליפנו הייתי אומר, 'תצא זו ותכנס זו' הוא שלוקה, אבל ממיר שמקדיש את שתיהן לא – לכך כתוב ולא ימיר. יש מי שכתב שלפי האמת אם אמר 'תצא זו ותכנס זו' הריזה חילול ולא תמורה ואינו לוקה (ע' עולת שלמה).

ד. ממירים אחד במאה ומאה באחד (בהמה בבהמה. ומצינו בהמות הרבה הקרויות 'בהמה' – ובהמה רבה). רבי שמעון אומר: אין ממירים אלא אחד באחד (והיה הוא ותמורתו; ובהמה בבהמה – אחת במשמע). א. הלכה כדעת חכמים שאם המיר אחד במאה ומאה באחד [אפילו בבת אחת] – הרי זו תמורה, ולוקה כמנין הבהמות שהמיר (רמב"ם תמורה א, יד. ומשמע מדבריו שבממיר ומתפס על מאה, לוקה מאה. ובלקוטי הלכות פקפק בדין זה מצד הסברא, הלא עיקר האיסור הוא משום שרוצה להחליף ולא מצד המשכת הקדושה לאחור, ומה טעם ילקה על כל בהמה ובהמה שנתפסה). ב. נראה שאם המיר מאה בהמות באחת, ובין המאה היתה בהמה אחת דחוייה מהקרבה, נדחתה גם התמורה (עפ"י מנחת שלמה סג). ג. צריך עיון לרבי שמעון בממיר שתים בשתים, האם תמורתו תמורה אם לאו (שפת אמת). ולחכמים ודאי לוקה שתים, כמבואר להלן כו. באומר 'הרי אלו תחת אלו'.

ה. לדברי רבי שמעון שאין ממירים אלא אחת באחת, נחלקו אמוראים האם חוזרים וממירים באותה בהמה שהמיר בה פעם אחת, וכן נחלקו הברייתות בדבר; ריש לקיש אמר חוזרים וממירים שהרי קדושה ראשונה עדיין קיימת בה, ורבי יוחנן אמר כשם שאין ממירים אחד בשנים כך אין ממירים וחוזרים וממירים. נסתפק רבי אבין לדברי רבי יוחנן, כגון שהפריש אשם והמיר בו והומם וחיללו על אחר – האם חוזרים וממירים בשני מפני שגוף אחר הוא, או שמא אין ממירים בו כי קדושה אחת היא עם הראשון. ועוד נסתפק ב'אם תמצוי לומר' שבאופן האמור אין חוזר וממיר כיון שסוף סוף קדושה אחת היא בשתי הבהמות, מה הדין בשתי קדושות. ונחלקו שתי הלשונות בגמרא בבאור הספק השני; ללשון ראשונה הספק הוא בשני גופים ושתי קדושות, כגון שהפריש אשם והמיר בו והומם וחיללו על אחר ונעשה עתה קרבן עולה (כגון שאבד האשם ונתכפר בעליו באחר ונמצא, והו דין 'מותר האשם' – וכמאן דאמר עולה הבאה מן המותרות עושה תמורה – להלן יג:), האם חוזר וממיר אם לאו. לפי לשון אחרת הספק הוא בשתי קדושות בגוף אחד, כגון שהמיר באשם ונעשה עולה כנ"ל, האם חוזר וממיר, שיתכן שאעפ"י שבשני גופים וקדושה אחת אינו חוזר וממיר, בשתי קדושות חוזר וממיר אפילו בגוף אחד. 'תיקו'. לפי הלשון האחרת, לא נסתפק כלום בשני גופים ושתי קדושות (רש"י). ומשמע שבוה ודאי חוזר וממיר (וכ"מ בל"ה. וע' חדושים ובאורים).

דפים ט – י

יב. א. מהם פרטי דין תוספת חומש בחילול הקדש שני?

ב. מי מוסיף חומש, מקדיש או מתכפר?

א. אמר רבי יהושע בן לוי: הקדש ראשון מוסיף חומש, ואין הקדש שני מוסיף חומש (ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית – המקדיש ולא המתפס. רב פפא).